

ДО ПИТАННЯ ДОДЕРЖАННЯ ПРАВ НЕПОВНОЛІТНІХ ПРИ ЗАСТОСУВАННІ ВІДНОСНО НИХ ПОЛІГРАФА

Грекова І. В.

У статті розглядаються питання щодо недопущення порушення прав неповнолітніх, відносно яких застосовується поліграф для перевірки їхніх показань у процесі виявлення та розслідування злочинів.

Ключові слова: оперативні підрозділи, слідчий, прокурор, кримінальне судочинство, оперативно-розшукова діяльність, перевірка на поліграфі, права неповнолітніх.

В статье рассматриваются вопросы, связанные с недопущением нарушения прав несовершеннолетних, в отношении которых применяется полиграф для проверки их показаний в процессе выявления и расследования преступлений.

Ключевые слова: оперативные подразделения, следователь, прокурор, криминальное судопроизводство, оперативно-розыскная деятельность, проверка на полиграфе, права несовершеннолетних.

The article deals with issues related to the non-admission of violations of the rights of minors, in respect of which the polygraph to verify their testimony in the identification and investigation of crimes.

Keywords: operational units, investigator, prosecutor, criminal proceedings, the operational-search activity, polygraph test, the rights of minors.

У зв'язку зі вступом у дію в 2012 році чинного Кримінального процесуального кодексу України з'явилася можливість залучати поліграфолога в якості спеціаліста до проведення слідчих дій, зокрема за участю неповнолітніх.

Тестування дітей на поліграфі є актуальним і суперечливим питанням, яке в свій час досліджували такі вчені, як С. Абрамс, С. Аданг, Р. Крейг, Р. Фергюсон, К. Гібсон, Л.Г. Воронін, В.Ф. Коновалов, І.С. Серіков та ін. На вітчизняному рівні ця проблема є практично не дослідженою, що, безумовно, віддзеркалюється на її недостатньому правовому регулюванні та, як наслідок, порушенні прав і свобод неповнолітніх. При розгляді порядку використання поліграфа за участю дітей необхідно звернути увагу не тільки на правові аспекти, але й на психологічні та морально-етичні.

Законодавством України не передбачено будь-яких вікових обмежень для тестування неповнолітніх на поліграфі. У кримінальному судочинстві неповнолітній може виступати як в якості підозрюваного, так і в якості потерпілого та свідка. І якщо підозрюваний може бути лише з 16-річного, а деяких випадках з 14-річного віку, то вік інших учасників кримінального процесу необмежений. Тому зазначення віку, з якого можливо залучати особу до перевірки її на поліграфі має бути обґрунтованим і законодавчо закріпленим. Оскільки психофізіологічні реакції неповнолітніх відрізняються від відповідних реакцій дорослих, а також їм притаманні такі психологічні особливості, як низький рівень інтелекту, некритичне ставлення до своєї поведінки та подій, схильність до фантазування, несконцентрованість уваги та ін., існує вірогідність помилки при тестуванні їх на поліграфі, що

було підтверджено дослідженнями правдивості отриманих за допомогою поліграфа відомостей у дітей різних вікових груп. Через це серед поліграфологів України існує негласне правило не тестувати осіб до 14 років [1]. Однак у міжнародній практиці застосування поліграфа звертається увага на можливість ефективного тестування осіб від 11-12 років [2, с. 87]. Це пояснюється тим, що в дітей перелічені особливості розвитку зникають із закінченням періоду психологічного стану дитинства, яке припадає на 10-річний вік [3, с. 263]. Тому виправданим є залучення до перевірки на поліграфі осіб саме з 12-річного віку. Крім того, тестування на поліграфі неповнолітніх може допускатися лише у виняткових випадках та за умови нормального психічного та фізичного стану особи, щоб ні в якому разі не зашкодити ще не сформованій психіці дитини. До виняткових випадків можуть бути віднесені такі, коли неповнолітній є підозрюваним у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого злочину, є свідком/потерпілим від такого злочину, сам наполягає на проведенні дослідження тощо. Перелік таких обставин не має бути вичерпним, та в кожному окремому випадку необхідність застосування поліграфа має визначитися, враховуючи характер злочину, наявні докази по конкретному кримінальному провадженню, психічний і фізичний стан неповнолітнього, його особисті риси та особливості, умови життя та відносини в родині, чи місці, де проживає неповнолітній (щоб виключити можливість психологічного та фізичного примусу для надання його згоди на проходження дослідження на поліграфі) та ін.

Відповідно до ст. 28 та 32 Конституції України жодна людина без її вільної згоди не може бути піддана науковим чи іншим дослідженням, а також не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди [4, ст. 28, ст. 32]. Тому необхідно законодавчо визначити порядок надання згоди на перевірку неповнолітнього на поліграфі. Оскільки до міжнародними правовими нормами кожна людина до досягнення 18-річного віку вважається дитиною [5], то при залученні їх до перевірки на поліграфі вбачається обов'язковим надання згоди на це одного з батьків або іншого законного представника. Відповідно до ч. 2 ст. 44 Кримінального процесуального кодексу України як законні представники можуть бути залучені батьки (усиновлювачі), а в разі їх відсутності – опікуни чи піклувальники особи, інші повнолітні близькі родичі чи члени сім'ї, а також представники органів опіки і піклування, установ і організацій, під опікою чи піклуванням яких перебуває неповнолітній, недієздатний чи обмежено дієздатний [6]. Слід зауважити, що особи, віком від 16 років, вже володіють необхідним рівнем свідомості та соціального розвитку, щоб паралельно із наданням згоди законного представника й самостійно користуватися своїм правом на надання такої згоди. Також вже безпосередньо при проведенні слідчих дій із залученням спеціаліста-поліграфолога для тестування неповнолітнього обов'язкова присутність законного представника, психолога або педагога. Це витікає з положень статей 44, 59, 226, 227 та ін. Кримінального процесуального кодексу України [6]. Але зважаючи на неформовану психіку неповнолітніх,

© І.В. Грекова 2015

характер дослідження на поліграфі та на психологічний стрес, який викликає цей процес, вбачається необхідним залучення саме психолога. Це зумовлюється тим, що тільки психолог, як людина, яка володіє спеціальними знаннями, може надати консультацію щодо правильності формулювання питань до неповнолітнього досліджуваного з метою чіткого їх розуміння, щодо використання певної термінології та її пояснення, донесення сенсу та значимості питання. Крім того, психолог має слідкувати за психічним станом неповнолітнього, та зможе ефективно корегувати процес проведення тестування, щоб мінімізувати психічне навантаження на досліджуваного.

Слід зазначити, що якщо на стадіях досудового розслідування та судового розгляду порядок проведення слідчих і судових дій за участю неповнолітніх передбачений Кримінальним процесуальним кодексом України, то порядок використання поліграфу з неповнолітніми особами при проведенні оперативно-розшукової діяльності не закріплений законодавчо, що може призвести до порушень прав і свобод цих осіб. Можливість використання поліграфу при здійсненні ОРД витікає з положень Закону України "Про оперативно-розшукову діяльність", п. 1 ст. 8 якого передбачає право оперативних підрозділів опитувати осіб за їх згодою. Крім того, отримання відомостей за допомогою поліграфу не суперечить ч. 16 ст. 9 цього ж закону, відповідно до якої для одержання інформації забороняється застосовувати, зокрема, технічні засоби, які пригнічують волю або завдають шкоди здоров'ю людей та навколишньому середовищу [7, ст. 9]. Таким чином, з метою недопущення порушення прав неповнолітніх необхідно внести доповнення до відповідних нормативно-правових актів, якими передбачити порядок проведення перевірки на поліграфі неповнолітніх при здійсненні ОРД: опитування неповнолітніх осіб за допомогою поліграфу може проводитися лише за згодою одного з батьків (особи, яка їх замінює), а з 16 років додатково і за згодою самого опитуваного, та в присутності одного з батьків (особи, яка їх замінює), а також психолога; необхідність застосування поліграфу має визначатися з урахуванням важливості інформації, яку потрібно перевірити, психічного та фізичного здоров'я неповнолітнього.

Крім того, законодавством України не передбачені

категорії осіб, яких заборонено тестувати на поліграфі. Особливо це стосується людей із вадами здоров'я, якими можуть страждати і неповнолітні. Тому вкрай важливо закріпити окремою нормою заборону перевірки на поліграфі людей із психічними розладами, деякими хворобами серцево-судинної та дихальної систем та іншими, які можуть вплинути на правильність отриманих за допомогою поліграфу даних, а також якщо перевірка таких осіб може завдати ще більшої шкоди їхньому здоров'ю.

Література

1. Детектор брехні: питання та відповіді [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://spogina.com.ua/ua/182-pitannia-ta-vidpovid/> – Назва з екрану.
2. Adang, S. R. The use of the polygraph with children / S. R. Adang // Polygraph. – 1995. – № 24. – С. 259-274.
3. Craig, R. A. The Use Of Law Enforcement Polygraph Tests With Juveniles / R. A. Craig, C. Molder // The Journal of Credibility Assessment and Witness Psychology. – 2003. – № 1. – С. 63-74.
4. Craig, R. A. The Use of Physiological Measures to Detect Deception in Juveniles / R. A. Craig, D. C. Raskin, J. C. Kircher // Polygraph. – 2011. – № 40 (2). – С. 86-99.
5. Adang, S. R. The use of the polygraph with children / S. R. Adang // Polygraph. – 1995. – № 24.
6. Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України, 1996. – № 30. – Ст. 141.
7. Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 року [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_021
8. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
9. Про оперативно-розшукову діяльність [Електронний ресурс] : Закон України від 18 лютого 1992 року № 2135-XII / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>.

*Грекова І. В.,
кандидат юридичних наук,
Слідчий СВ Сватівського РВ
ГУНП України в Луганській області
Надійшла до редакції: 05.11.2015*

УДК 343.98:343.71(477)

ОКРЕМІ АСПЕКТИ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ КРАДІЖОК АВТОТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ

У науковій статті досліджено деякі спірні аспекти криміналістичної характеристики крадіжок автотранспортних засобів, а саме розглянуті питання співвідношення між собою поняття "незаконне заволодіння" та поняття "крадіжка" автотранспортного засобу в діючому кримінальному законодавстві України. Також розглянуто який обов'язковий аналіз потребує криміналістична характеристика крадіжок автотранспортних засобів.

Крадіжки автотранспортних засобів становлять значну суспільну небезпеку і тому ця категорія злочинних проявів потребує розроблення додаткових, сучасних засобів протидії, вироблення оптимальних шляхів розкриття та розслідування. Для даного виду злочинів характерна розгалужена система способів учинення та приховування, створення організованих злочинних об'єднань. В зв'язку з чим важливим завданням

© М.В. Корнієнко, 2015

є підвищення професійної майстерності працівників правоохоронних органів які займаються виявленням і розслідуванням даної категорії злочинів.

Ключові слова: автотранспортний засіб, особа злочинця, криміналістична характеристика, предмет посягання, незаконне заволодіння автотранспортом, крадіжка, злочин.

В научной статье исследованы некоторые спорные аспекты криминалистической характеристики краж автотранспортных средств, а именно рассмотрены вопросы соотношения между собой понятия "незаконное завладение" и понятие "кража" автотранспортного средства в действующем уголовном законодательстве Украины. Также рассмотрен какой обязательный анализ требует криминалистическая характеристика краж автотран-

**ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ
ПРАВНИЧИЙ ЧАСОПИС**